

آسیب‌شناسی تصحیح و چاپ متون (۱۹)

نظر آزمایی: وظیفه ما چیست؟

وظیفه مصحح چیست؟

دستیابی آن، دست‌التجاء به مرحوم مؤلف گشودیم و از او خواستیم که اگر تو را نزد حضرت حق آبرویی است و کار تو ارزش نشر و طبع دارد، آبروی ما را که بانی نشر کار تو شده‌ایم و تو را به جامعه علمی معرفی می‌کنیم حفظ کن. دو روز بعد مژده وصل رسید و دستنویس مصحح پیدا شد.

حال که دستنویس در اختیار مرکز قرار می‌گیرد تازه اول کار است. زیرا کسی از آن تهیه می‌شود و برای داور اول ارسال می‌گردد. نظر داور یا مبنی بر رد اصل کار است یا مشروط به اصلاحاتی که مصحح باید انجام دهد. مصحح به زعم خود اصلاحات را اجرا می‌کند، ولی باز، اثر اشکالاتی دارد که رفع نشده. از یک سو اثر بسیار ارزشمند است، ولی مع‌الاسف در دست چنین مصححی افتاده، از سوی دیگر اکنون که اقبال تصحیح و نشر یافته، رد کردن و پس فرستادن آن اثر به منزله از دست دادن گنجینه‌ای است که به مصداق «ما فات مضي» می‌رود و اثری از آن نمی‌ماند. گاه تنوع اصلاحاتی که باید مصحح انجام دهد، در زمینه‌های مختلف است. مقابله نسخ با هم، شناخت بحور عروضی و شعری اثر، توضیح مشکلات متن، درست کردن نمایه‌های مناسب، ذکر دقیق و درست نسخه‌بدلها در پاورقی و دهها مسئله دیگر که در اثری

در پایان یادداشت شماره پیشین، سؤالی را مطرح کردم و آن اینکه: میراث مکتوب تا چه اندازه می‌تواند یا شایسته است یا لازم است کار نهایی شده مصحح را رفع اشکال، اصلاح و آماده چاپ کند؟

سالهاست که پاسخ این سؤال را کج‌دار و مریز پشت سر گذاشته‌ایم. اکنون که به قفسه پیش روی خود در مرکز نگاه می‌کنم قریب دوپست عنوان کار، صحنه‌هایی از خاطرات خود از زمان عقد قرارداد هر اثر تا مشاهده اولین نسخه درآمده از مطبعه و تقاضای مژدگانی آورنده آن، و دادن خبر نشر اثر به مصحح آن، تاب مرا بر تحمل شدايد و ناملايمات کار آسان می‌کند. خاطرات تلخ و شیرین این چهارده سال با مصححان و محققان پیر و جوان در جای خود نوشتنی و در وقت خود خواندنی است. گاه از سر خامی از کسی خواستیم مقدمه‌ای بر تحفة‌المحبین بنویسد و گاه دارنده و آورنده اثری کهن و مدعی بر فهم آن اثر را واداشتیم تا بپذیرد مقدمه‌ای عالمانه بر آن کتاب بنویسم و دریغ داشت که نام آن متخصص در کنار نام وی درج شود. مرتبه‌ای دستنویس نهایی یک اثر را پیش از گرفتن زیراکس به دست حروفچین سپردیم و حروفچین به دلیل مشغله‌های دیگر و شاید حواس‌پرتی کار را گم‌وگور کرد. پس از فحص بسیار و یأس کامل از

که علی‌الظاهر نهایی شده و برای چاپ تحویل واحد تولید گردیده، باز ملاحظه می‌شود که یک یا چند مورد از موارد یادشده رعایت نشده و مرکز را دچار مشکلات می‌کند. روش معمول مرکز تاکنون چنین بوده که اعتبار علمی و پژوهشی مرکز اصل و اساس باشد و حتی‌الامکان اشکالات و نقایص اثر را برطرف سازد. بنده شخصاً و البته علی‌رغم میل، طرفدار این نظریه بوده‌ام که چون این آثار شاید بیش از یک‌بار اقبال نشر نداشته باشند و شناسنامه فرهنگی و علمی کشور هستند و در دسترس علاقه‌مندان به فرهنگ ایران حتی در خارج کشور قرار می‌گیرند و مآلاً مرکز را مسئول نشر این آثار می‌دانند، پس بایسته و شایسته است که مصون از هرگونه خطا و عیب و نقص باشند. برای حفظ حقوق معنوی مرکز، در ماده چهار قرارداد با مصححان تصریح کرده‌ایم که مصحح محترم خوب است کارهایی که مرکز برای اثر مذکور کرده است در پایان مقدمه خود ذکر کند. از آنجا که بیشتر قراردادها پیش از امضا به دقت خوانده نمی‌شود و عموماً موادی مشخص و حقوقی دارد، توجهی به مفاد آنها نمی‌شود و شاید به همین دلیل بعضاً مصححان

محترم جز تشکر از مدیر مرکز یا همکاران بخش تولید به مطلب دیگری اشاره نمی‌کنند. به هر حال، معنای این سخن این است که کوشش برای حفظ اعتبار علمی مرکز، منجر به چاپ اثری منقح برای مصحح می‌شود. خواننده محترم هیچگاه متوجه نخواهد شد چه کارهایی این مرکز برای نشر این اثر پس از تحویل نمونه نهایی توسط مصحح محترم، انجام داده است. البته گاه مصحح محترم به مرکز دعوت می‌شود و در جریان اصلاحاتی که مرکز روی اثر انجام داده است، قرار می‌گیرد. به هر حال این سؤال و مسئله برای ما همچنان لاینحل مانده که پس وظیفه مصحح چیست؟ اگر کار به همان صورت مغلوط و نادرست به دست نشر سپرده شود، این پرسش پیش می‌آید که پس، فرق یک مؤسسه پژوهشی با یک ناشر معمولی چیست؟ اگر مؤسسه کار ناتمام مصحح را اصلاح و قابل چاپ کند و به دست چاپ بسپارد، باز این سؤال مطرح می‌شود که پس وظیفه مصحح در ارائه یک کار تحقیقی و خالی از نقص چیست؟ و این یکی از مشکلاتی است که به اقتراح گذاشتم تا نظر خوانندگان محترم راهگشا باشد.

چهارمین همایش انجمن مطالعات جوامع فارسی‌زبان (ASPS) از ۲۶ فوریه تا ۲ مارس ۲۰۰۹ (۸ - ۱۲ اسفندماه ۱۳۸۷) در شهر لاهور پاکستان برگزار می‌شود.

مرکز پژوهشی میراث مکتوب با برگزاری دو نشست (پنل) با حضور چندتن از پژوهشگران ایرانی، در این همایش شرکت می‌کند:

۱. متون کهن فارسی در شبه قاره هند

۲. زبان فارسی، میراث مشترک ایران و شبه قاره هند

